

1 mei 2019

Vereniging: Jaarimpuls 2019/2020

Toekomst beleven: zonsopgang

Wolfgang Tomaschitz, Jaap Sijmons

Er zijn veel manieren om meditatief om te gaan met de Grondsteenmeditatie en om er mee te leven. Vaak opent alleen al de reflectie op een woord of een regel weidse vergezichten. Hier wordt een poging om een dergelijke oefening te doen, beschreven.

Een van de vele aspecten van de middelste strofe van de Grondsteenmeditatie heeft te maken met de manier waarop we de tijd ervaren. De meditatie kan resulteren in een meer levendige ervaring van de tijd dan voor het alledaagse bewustzijn gewoonlijk toegankelijk is, en kan in deze ervaring de – tegenwoordig zeer sterke – krachten oplossen, die, zoals Rudolf Steiner ooit zei, afwijzen 'wat vanuit de toekomst in onze ziel naar binnen wil'. (1)

De toekomst afwachten

Een mogelijke manier om over dit onderwerp te mediteren is als volgt: in een eerste stap bezint men zich op de zeer beperkte mogelijkheden van ons alledaagse bewustzijn met betrekking tot de toekomst. Deze is volledig donker vanuit het oogpunt van het dagelijkse bewustzijn. We weten gewoon niet wat de komende minuten, het volgende uur, de komende dag, enzovoort, zullen brengen. We kunnen de toekomst alleen afwachten. Deze situatie is constitutief voor ons dagelijks begrip van onszelf en de wereld – zoals Rudolf Steiner herhaaldelijk heeft opgemerkt (2) – en de onvrijwillige reactie daarop is angst. Een angst voor het onzekere, het onvoorspelbare, die wij, als ‘levens-zekerheids-zoekers’ (3), zoals Rudolf Steiner ooit niet zonder humor zei, als achtergrondstemming in ons dragen. Volg je niet dat wat zichzelf emotioneel onwillekeurig voordoet, maar neem je je gevoelens in deze ervaring een beetje in de hand (4), dat kan het resultaat van deze reflectie in een positieve stemming condenseren. Bijvoorbeeld in de stemming dat de toekomst radicaal open is in de volheid van zijn mogelijkheden.

Dit resultaat kan nu in een tweede stap door een voorstelling worden aangevuld: het beeld van de opkomende zon (5), in welks vuur – en daarop ligt de nadruk in deze tweede stap – nog niets van de komende dag vorm heeft aangenomen. Het beeld van de verwarmende zon staat voor een nog ongevormde toekomst, die we durven te betreden, omdat ze niet vreemd is, maar iets voor ons in klaar houdt, iets van ons zou kunnen maken. Op deze manier zou men de betekenis kunnen omschrijven die meditatief voortvloeit uit het samenspel van reflectie en verbeelding. De stemming is niet langer angstig, maar vol vertrouwen afwachtend, ingesteld op een ‘zich laten onderwijzen door de realiteit’. (6)

Dat wat tot zover meditatief is ontwikkeld, kan in een derde stap worden versterkt en verdiept door de toevoeging van de regel uit het middelste deel van de Grondsteenmeditatie ‘Laat uit het oosten aanvuren / Wat door het westen zich vormt’. Nu krijgt de meditatieve gebeurtenis een sterkere aantrekkingskracht op de essentie – hier worden aanspreken en verzoeken mogelijk. De toekomst is niet meer alleen open, maar wordt ervaren als iets wil-achtigs beleefd, als een gesprek van het nog vormloze met wat gestalte aanneemt en gestalte geeft. Vanaf hier kunnen vele verdere perspectieven voor ervaringen zich openen, maar ook nieuwe vragen, zoals over mijn ingevlochten zijn (7) in dit gesprek, over de kracht van het oosten en het westen in mij, over de kwalitatieve ervaring van tijd van het michaëlische. (8)

Het samenspel van reflectie, beeld en spreuk kan worden omschreven als een meditatieve experimentele benadering, waarin de betekenis van de spreuk binnen het bereik van de beleving van de ziel wordt gebracht en tegelijkertijd de beleving wordt geleid en verlicht door de spreuk.

De zon in de nacht

Zo vormt zich in de ziel een manier van oefenen op de weg van de gedachte naar het beeld en dan naar het woord. Dit pad zou niet bestaan, wanneer niet een levend licht uit de geest in de ziel zou stralen, dat opgevangen wordt als een imaginatie of zich hult in gedachten. We komen het wezenlijke tegen bij elke stap, zelfs als we ons er niet bewust van zijn.

Hoopvol leven we de zon tegemoet. Laten we ons bezinnen op deze houding van de ziel. Waar komt deze kracht gevende verwachting ten opzichte van het licht en de warmte van de opkomende zon vandaan? Hier worden we attent gemaakt op een tegengestelde ervaring, die van zonsondergang en nacht. Laten we eens kijken naar het ontwaken. We duiken met ons bewustzijn op uit het licht- en beeldloze en wenden ons tot de zon. Zonder voorbereiding is het nauwelijks mogelijk om in deze wereld van de dag door te dringen. Laten we ons erop bezinnen dat we ons verschillend voelen tegenover de onzekerheid van de open toekomst, die voor ons ligt, tegenover dat wat de nacht ons brengt en tegenover dat wat het achter-ons-liggende ons elke ochtend meegeeft. We voelen de kracht van incarnatie in het verfrissende ontwaken. Deze komt tevoorschijn via de ledematen, waardoor onze ik-organisatie en het astraallichaam intrekken in ons fysiek en etherisch lichaam. (9) Deze is zodoende tegengesteld aan de zorgen over het onbekende, die in ons hoofd kunnen opkomen en ons 's nachts uit de slaap houden.

Rudolf Steiner geeft een imaginatie om ons in te leven in de geestelijke werkelijkheid van de nacht. Laten we in gedachten nemen: achter de gouden zonneschijn aan de hemel overdag werken de wezens van de tweede hiërarchie. Ik was bij hen in de nacht. Op deze manier verschijnt het beeld van het schouwen van de zon om middernacht achter de aarde, wanneer we de loop van de zon hebben gevolgd vanaf het verdwijnen in het avondrood tot het 's nachts blauw-rood-achtig glimmend verschijnt voor de geestelijke blik. Moreel maakt deze zon van de nacht een indruk op ons en neemt meer en meer de vorm van wezens aan. Het zijn de hiërarchieën die we tegenkomen in de nachtzon. (10) We ervaren of herinneren ons 's nachts al onze vorige incarnaties en duiken onder in onze huidige. De hiërarchieën kijken ook terug op ons vorige aardse leven en tonen ons in de zonne-wereld overdag datgene van de 'voorraadkamer voor demonstraties van karma van de kant van de goden' (11), wat we mogen zien van ons karma in de zichtbare wereld.

Daarom leven wij met vertrouwen de zon tegemoet, omdat wij in onze zielen voelen dat wij moeten verwachten wat wij van de hiërarchieën zullen krijgen en wat wij vooraf reeds aan de nachtzijde hebben beleefd. We komen in een ziele-evenwicht, als we meevoelen dat het dag- en nachtritme samen ons de betekenis van ons aardse bestaan laat beleven. We kunnen daarbij wellicht het woord van de Grondsteenmeditatie horen: 'Want machtig werkt de Christus-wil alom / In de wereldritten zielen begenadigend.'

De zonsopgang en de herinnering aan de zon om middernacht worden ons tot beeld van zuivere tijdgebeurtenissen in de ziel, in het hart en in de hoofden, waarin de zon kan opkomen boven onze morele impulsen van de nacht.

Titelafbeelding: «Die Sonne hinter dem Irdischen steht»: Rudolf Steiner in de voordracht van 27 juni 1924 (GA 236) (gedeelte).

(1) Rudolf Steiner: GA 59, voordracht van 17 februari 1910.

(2) Vooral Rudolf Steiner: GA 13, hoofdstuk 'De kosmische ontwikkeling en de mens', en ook GA 115, voordracht van 4 november 1910.

(3) GA 134, voordracht van 28 december 1911.

(4) Zie Rudolf Steiners aanwijzingen voor het oefenen van positiviteit en onbevangenheid in GA 13 en GA 95, waar ook de relatie tot het ervaren van de tijd wordt uiteengezet.

(5) Over het meditatieve belang van de imaginatie van de opgaande zon hoeft niet veel te worden gezegd – de aanwijzingen van Rudolf Steiner volstaan. Zie ‘De weg tot inzicht in hogere werelden’ (GA 10) tot en met ‘Kerngedachten van de antroposofie’ (GA 26). Minder bekend is misschien de samenhang tussen warmte en tijdbeleving, zoals wordt aangeduid in de meditatie van Benedictus voor Johannes in het derde tafereel van het eerste mysteriedrama: ‘De zegen van de liefde, hij verwarmt / de tijdenloop, om openbaring op te roepen / van alle werelden.’ (GA 14).

(6) Rudolf Steiner: GA 134, voordracht van 28 december 1911.

(7) Rudolf Steiner: GA 134, voordracht van 28 december 1911.

(8) Rudolf Steiner: GA 229, voordracht van 13 oktober 1923, en GA 26, hoofdstuk ‘De kosmische gedachten in de werking van Michaël en van Ahriman’ en ‘Waar staat de mens als wezen dat denkt en herinneringen heeft?’

(9) Rudolf Steiner: GA 236, voordracht van 27 juni 1924.

(10) Rudolf Steiner: GA 236, voordracht van 27 juni 1924.

(11) Rudolf Steiner: GA 236, voordracht van 27 juni 1924.

Wolfgang Tomaschitz

Secretaris-generaal van de Antroposofische Vereniging in Oostenrijk

Jaap Sijmons

Secretaris-generaal van de Antroposofische Vereniging in Nederland

(tot april 2019)

Bron: Anthroposophie weltweit 5/2019, vertaling: Nico Landsman